

VROUWEN EMANCIPATIE IN NOORD- IERLAND

MARIANNE
HEIMENSEN
5689465
BACHELORSCRIPTIE
TAAL- EN
CULTUURSTUDIES
PETER MALCONTENT
UNIVERSITEIT
UTRECHT
18 JANUARI 2019

UNIEK MEDIAONDERZOEK NAAR DE
POSITIE VAN DE NOORD-IERSE VROUW
TEN TIJDE VAN THE TROUBLES

Samenvatting

De tweede helft van de 20ste eeuw stond in Noord-Ierland in het teken van een grimmige burgeroorlog, *the Troubles*. Dit conflict zorgde voor een samenleving waarin de protestanten en de katholieken apart van elkaar leefden. Speelde *the Troubles*, ook een rol bij de emancipatie van de vrouw? In deze scriptie wordt gekeken naar de invloed van *the Troubles* op de vrouwenemancipatie in Noord-Ierland in de jaren zestig en zeventig. In de wetenschappelijke literatuur bestaat er geen consensus over de mate van vrouwenemancipatie in Noord-Ierland. In deze scriptie zullen de bevindingen uit de wetenschappelijke literatuur getoetst worden aan de hand van krantenartikelen uit Noord-Ierse kranten. Wordt de emancipatie, die in de secundaire literatuur wordt weergegeven, ook zichtbaar in de Noord-Ierse krant? Uit de analyse blijkt dat er in Noord-Ierland wel degelijk sprake was van vrouwemancipatie en dit wordt ondersteund door verschillende krantenberichten. Wel wordt deze emancipatie sterk beïnvloed door *the Troubles*, wat ook blijkt uit de krantenartikelen.

Inhoud

Inleiding.....	4
Hoofdstuk 1.....	10
1.1 Aanleiding	10
1.2 De protestantse unionisten tegenover de katholieke nationalisten	11
1.3. Geweld en paramilitaire organisaties	13
1.4. Afloop	14
Hoofdstuk 2.....	15
2.1. Rol van religie	15
2.2. Traditionele rol van de vrouw	16
2.3. Vrouwenbewegingen	17
2.4. Conclusie	19
Hoofdstuk 3.....	20
3.1. Rol van de vrouw	20
3.2. Abortus en anticonceptie	21
3.3. Vrouwenbewegingen	22
3.4. Werk	24
3.5. Conclusie	25
Conclusie.....	27
Literatuurlijst.....	31

Inleiding

Op 26 mei 2018 vond de Ierse bevolking massaal de weg naar de stembus om te stemmen voor of tegen de legalisatie van abortus. Maandenlang werden er campagnes gevoerd door het ja-kamp met leuzen als ‘Ons lichaam, onze keuze’, maar ook volgers van het nee-kamp gingen de straat op met leuzen als ‘Ik ben negen weken oud. Ik kan schoppen en gapen. Haal me niet weg’.¹ Het referendum zorgde voor een grote verdeeldheid onder de Ieren en uiteindelijk stemde ruim 66 procent voor een soepeler abortuswet. Na ingang van de nieuwe wet zal abortus voortaan in de eerste twaalf weken van de zwangerschap legaal zijn. Het resultaat behoort toe aan de vrouwen die de ja-campagne voerden en vrouwen die door middel van hun medische expertise of door hun persoonlijke verhalen velen wisten te overtuigen. De premier van Ierland, Leo Varadkar, noemde de uitslag van het referendum ‘de vervolmaking van een stille revolutie’.² Dit wijst er op dat de vraag over de zelfbeschikking van de vrouw over haar eigen lichaam er niet één is van de afgelopen decennia. In Noord-Ierland stonden zaken rondom de emancipatie van de vrouw ook al centraal in de jaren zestig. Nadat er een overwinning was geboekt op het gebied van kiesrecht en universitair onderwijs bestond er nog steeds het idee dat vrouwen niet volwaardig deel uitmaakten van de maatschappij. In de zogenoemde tweede feministische golf stonden zaken zoals abortus, anticonceptie en gelijkheid op de werkvloer centraal.³

In de academische wereld bestaat een bepaald beeld over de oorzaak van de opkomst van mensenrechten en de groei van interesse daar voor in de Westerse Wereld. Een oorzaak die wordt gegeven is het feit dat er in het Westen sprake was van economische en intellectuele groei. Dit is één van de verklaringen en deze zal centraal staan in deze scriptie. Deze verklaring wordt door Ronald Inglehart besproken in zijn boek *‘The Silent Revolution’*. Daarin concludeert hij dat zodra er sprake is van economische groei en

¹ Patrick van IJzendoorn, ‘Liefde voor het leven of haat tegen vrouwen? Het referendum over abortus houdt Ierland diep verdeeld’ De Volkskrant, 24 mei 2018, geraadpleegd op 12 november 2018, <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/liefde-voor-het-leven-of-haat-tegen-vrouwen-het-referendum-over-abortus-houdt-ierland-diep-verdeeld~bea2be48/>.

² Patrick van IJzendoorn, ‘Ieren voltooien met legalisering van abortus hun regenboogrevolutie’ De Volkskrant, 25 mei 2018, geraadpleegd op 12 november 2018, <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/ieren-voltooien-met-legalisering-van-abortus-hun-regenboogrevolutie~bb9af21e/>.

³ Susan James, ‘Feminisms’, in: Terence Ball en Richard Bellamy (red.), *The Cambridge History of Twentieth-Century Political Thought* (Cambridge 2003) 493–516, aldaar 502.

fysieke veiligheid, er meer nadruk komt te liggen op andere soorten behoeften, zoals mensenrechten.⁴ Een fase van economische groei, vergroting van de welvaart en in de meeste gevallen een sociaaldemocratische regering werd gevolgd door een opkomst van mensenrechtenbewegingen.⁵ Hieruit ontstaat het idee dat de mate van interesse voor andere zaken, zoals mensenrechten, zou toenemen wanneer de welvaart stijgt en er sprake is van een stabiele samenleving. Neil Englehart kijkt in zijn artikel naar de opkomst van mensenrechtenorganisaties vanuit het niveau van de staat. Hij beargumenteert dat zwakke staten situaties creëren die rijp zijn voor mensenrechtenschendingen.⁶ Zwakke staten hebben vaak te maken met corruptie, etnische spanningen en ongelijke ontwikkeling binnen de staat. De staat is dan ook niet bij machte om het grondgebied effectief te controleren.⁷ Dit onvermogen om het grondgebied te besturen en actoren van de staat te controleren, heeft volgens Englehart een negatief effect op de mensenrechten en dus ook op vrouwenrechten. De capaciteit van een staat is volgens Englehart een goede voorspeller voor mensenrechtenmaatregelen. De capaciteit van een staat verwijst naar de bereidheid en het vermogen van de systemen van de staat om het overheidsbeleid uit voeren.⁸ Als een staat een grote capaciteit heeft betekent dat, dat de staat ook beter het vermogen heeft om mensenrechten na te leven. Deze theorie betekent ook dat er geen sprake zou zijn van de opkomst van mensenrechten, als een staat een slechte rechtshandhaving heeft. De conclusie die getrokken kan worden uit deze denkwijze is dat de mate van interesse voor mensenrechten zal groeien en deze ook beter door de staat beschermd kunnen worden als er sprake is van een grote capaciteit van een staat.

Niet alleen de capaciteit van de staat speelt een rol bij de opkomst van vrouwenrechtenbewegingen, maar het is ook van belang dat vrouwen zelf bewust worden van feminisme. Clyde Wilcox betoogt in zijn artikel dat er verschillende factoren zijn die er toe leiden dat vrouwen zich bewust worden van feminisme.⁹ Feministisch bewustzijn wordt geassocieerd met de jeugd, meer onderwijs, een zwakke band met religie en een

⁴ Ronald Inglehart, *The Silent Revolution, Changing Values and Political Styles Among Western Publics* (Princeton 2015), 22.

⁵ R. Emerson Dobash en Russel P. Dobash, *Women, Violence and Social Change* (London 1991), 17.

⁶ Neil Englehart, 'State Capacity, State Failure, and Human Rights', *Journal of Peace Research*, 46 (2009) 2, 163-180, aldaar 164.

⁷ Englehart, 'State Capacity', 165-166.

⁸ Englehart, 'State Capacity', 167.

⁹ Clyde Wilcox, 'The Causes and Consequences of Feminist Consciousness among Western European Women', *Comparative Political Studies* 23 (1991) 4, 519-545.

liberale ideologie. Een hoge mate van maatschappelijke gelijkheid zorgt er voor dat feminisme meer wordt aanvaard.¹⁰ Er is meer bewustzijn van feminisme als het als ongewoon gezien wordt dat vrouwen gaan werken. Dit bewustzijn komt doordat vrouwen dagelijks geconfronteerd worden met discriminatie op de werkvloer.¹¹ Feminisme wordt vaak gelinkt aan liberale standpunten. In landen met hechte banden tussen vrouwenbewegingen en linkse partijen, kan de liberale ideologie een sterke voorspeller zijn voor feministisch bewustzijn.¹² Het bewustzijn heeft dan ook consequenties voor bepaalde politieke kwesties. Dit komt doordat feministen een liberale blik hebben op een reeks politieke zaken, zoals minderbedeelden in binnen-en buitenland en milieukwesties. Volgens Wilcox is de belangrijkste conclusie die je kan trekken, dat het feministische bewustzijn gevolgen heeft voor de potentiële keuze bij politieke verkiezingen. Dit, omdat feminisme geassocieerd wordt met het stemmen op linkse partijen.¹³

Zowel de capaciteit van de staat als het feministisch bewustzijn spelen dus een rol bij de opkomst van vrouwenrechtenbewegingen. In de jaren tussen 1969 en 1998 was Noord-Ierland het toneel van een bloedige strijd. De oorsprong van het conflict lag in de massale protesten van mensenrechtenbewegingen aan het einde van de jaren zestig. Deze mensenrechtenbewegingen demonstreerden tegen de systematische uitsluiting van politieke en economische macht van katholieken in Noord-Ierland. De verdeling van de protestanten en de katholieken werd steeds duidelijker. In 1969 escaleerden de protesten in geweld. Dit zorgde ervoor dat onder de protestanten milities werden opgericht om zich te beschermen tegen het geweld van de katholieken. Deze periode van 30 jaar van geweld wordt ook wel *the Troubles* genoemd.¹⁴

Op het gebied van vrouwenemancipatie¹⁵ en *the Troubles* zijn in het verleden meerdere onderzoeken gepubliceerd. In de literatuur wordt op verschillende wijze naar de emancipatie van de vrouw in Noord-Ierland ten tijde van *the Troubles* gekeken. Zo focust Brice Dickson in zijn boek op de relatie tussen Europa en de mensenrechten in Noord-

¹⁰ Wilcox, 'The Causes and Consequences of Feminist Consciousness', 524,531.

¹¹ Ibidem, 524.

¹² Ibidem, 525.

¹³ Ibidem, 531 en 538-539.

¹⁴ In de gehele scriptie zal er gesproken worden over *the Troubles* als het gaat over de burgeroorlog in Ierland van het einde van de jaren zestig tot 1998.

¹⁵ Vrouwenemancipatie is een wereldwijde beweging waarbij de gelijke behandeling van vrouwen op juridisch, politiek, economisch, cultureel en sociaal gebied, centraal staat.

Ierland. Volgens hem hebben gedurende *the Troubles* mensenrechten geen centrale rol gespeeld bij belangrijke actoren, zoals de Noord-Ierse staat. Toen in de latere jaren mensenrechten toch van steeds groter belang werden, werden zij voornamelijk ingezet als propaganda in de burgeroorlog.¹⁶ Carmel Roulston en Monica McWilliams concluderen in hun artikelen dat de poging om een brede vrouwenbeweging in Noord-Ierland te creëren buitengewoon moeilijk bleek. Carmel Roulston komt in haar artikel tot de conclusie dat er toch nog mogelijkheden ontstonden om uit verschillende religieuze en politieke tradities vrouwen aan te trekken tot vrouwenbewegingen. Deze vrouwen kwamen uit zowel de middenklasse als de arbeidersklasse, maar door de religieuze scheiding was het moeilijk om tot overeenkomsten te komen.¹⁷ Monica McWilliams concludeert in haar artikel dat vrouwen in Noord-Ierland een centrale rol hebben gespeeld bij de ontwikkeling van politieke structuren. Ze komt tot de conclusie dat vrouwen een veilige plek konden creëren waar ze samen konden komen om te discussiëren over zaken die over de sectaire scheidslijn heen gingen. In die omgeving maakten zij plannen om protesten te organiseren.¹⁸ Een ander perspectief biedt Rosemary Sales. Zij kijkt voornamelijk vanuit het religieus en politiek sektarisme in Noord-Ierland naar de rol van de vrouw. Daarbij concludeert zij dat dit sektarisme ervoor heeft gezorgd dat vrouwen een ondergeschikte positie kregen. Door het conflict en het sektarisme wat daarbij een grote rol speelde, groeiden vrouwen in veel opzichten uit elkaar. Daardoor gingen vrouwen op zoek naar nieuwe mogelijkheden om zich toch te verenigen.¹⁹

De opkomst van vrouwenbewegingen vond plaats terwijl er sprake was van hervormingen op sociaal en economisch gebied die verband hielden met een sterkere en meer merkbare overheidsregulering van privésferen.²⁰ Als er gekeken wordt naar de situatie in de jaren zestig in de landen in West-Europa kan er geconcludeerd worden dat er sprake was van bewustzijn van feminisme en dat er sprake was van stabiele staten met

¹⁶ Brice Dickson, *The European Convention on Human Rights and the Conflict in Northern Ireland* (Oxford 2010), 22.

¹⁷ Carmel Roulston, 'Women on the margin: The women's movement in Northern Ireland, 1973-1988', *Science & Society*, 53 (1989) 2, 219-236, aldaar 223.

¹⁸ Monica McWilliams, 'Struggling for peace and justice: Reflections on women's activism in Northern Ireland', *Journal of Women's History*, 7 (1995) 1, 13-39, aldaar 32.

¹⁹ Rosemary Sales, *Women Divided: Gender, Religion, and Politics in Northern Ireland* (Londen 1997).

²⁰ Frigga Haug, 'Lessons from the Women's Movement in Europe', in: 'The Past before Us: Twenty Years of Feminism, themanummer', *Feminist Review*, 31 (1989), 107-116, aldaar 109.

economische groei. De economische groei zorgde ervoor dat mensen meer vrije tijd hadden om over zaken zoals vrouwenrechten na te denken en daarom kwamen er veel vrouwenbewegingen op. Voornamelijk de opgeleide vrouwen en studenten kwamen samen en organiseerden protesten van en voor vrouwen van alle sociale niveaus rondom kwesties zoals abortus.²¹ In de theorie rondom de opkomst van mensenrechtenbewegingen wordt benoemd dat er sprake moet zijn van economische groei en stabiliteit om tot een dergelijke opkomst te komen.²² Dit onderzoek richt zich op de vraag in hoeverre de afwezigheid van welvaart en stabiliteit bepalend zijn voor de opkomst van mensenrechten en vrouwenrechten in het bijzonder. Om deze theoretische aannames te bevestigen zal er gekeken worden naar de Noord-Ierse casus. In de Noord-Ierse casus zijn factoren zoals stabiliteit niet terug te vinden. In de literatuur bestaat er geen overeenstemming over de mate van emancipatie in Noord-Ierland. De ene spreekt over een geringe vorm van emancipatie, terwijl de ander van mening is dat er genoeg ruimte voor emancipatie was. In deze scriptie zal de vraag centraal staan welke invloed de burgeroorlog had op de emancipatie van de vrouw in Noord-Ierland. Deze vraag kan bijdragen aan de beantwoording van een groter vraagstuk over de ontwikkelingen van mensenrechten en in het bijzonder die van de vrouwenrechten. De onderzoeksvraag in deze scriptie luidt:

Welke invloed hadden *the Troubles* in de jaren zestig en zeventig op de emancipatie van de vrouw in Noord-Ierland?

Om een antwoord te kunnen geven op de hoofdvraag zullen er drie deelvragen beantwoord worden. De eerste deelvraag zal ingaan op de situatie in Noord-Ierland ten tijde van *the Troubles*. Er zal daarbij gekeken worden naar de aanloop van het conflict, de rol van religie, het geweld door paramilitaire organisaties en de afloop van het conflict. Deze deelvraag zal aan de hand van secundaire literatuur beantwoord worden in hoofdstuk 1. De tweede deelvraag zal ingaan op de rol die de vrouw speelde in de jaren zestig en zeventig in Noord-Ierland en de opkomst van vrouwenbewegingen. Deze deelvraag zal aan de hand van secundaire literatuur beantwoord worden in hoofdstuk 2. De derde deelvraag zal ingaan op vrouwenemancipatie in Noord-Ierland ten tijde van *the*

²¹James, 'Feminisms', 502-511.

²² Inglehart, *The Silent Revolution*.

Troubles en hoe deze is gerepresenteerd in kranten uit die periode. De bevindingen uit hoofdstuk 2 zullen getoetst worden aan de hand van krantenberichten uit Noord-Ierse kranten. De derde deelvraag zal beantwoord worden in hoofdstuk 3.

Om op een adequate wijze antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag zal er gebruik gemaakt worden van zowel secundaire als primaire bronnen. De secundaire literatuur zal gebruikt worden om een context te schetsen. Daarnaast zal de secundaire literatuur fungeren als een theoretisch raamwerk dat getoetst zal worden aan de hand van primaire bronnen. De primaire bronnen zullen bestaan uit Noord-Ierse kranten uit het *Irish Newspaper Archive*. De krantenberichten zijn geselecteerd uit de volgende kranten: de *Fermanagh Herald*, *Strabane Chronicle*, *Ulster Herald*, *Donegal News* en *Donegal Democrat*.²³ De kranten zijn allemaal van Noord-Ierse afkomst en schetsen daarom een goed beeld van hoe de publieke opinie tegenover de rol van de vrouw stond in Noord-Ierland. Door de krantenberichten kritisch te analyseren kan er een goed beeld worden weergegeven van de situatie op dat moment. Daarnaast zouden deze bronnen ook inzicht kunnen geven in een eventuele ontwikkeling van de vrouwenemancipatie tegen de achtergrond van *the Troubles*. Aan de hand van vier verschillende thema's zal er gekeken worden naar deze ontwikkeling in relatie tot *the Troubles*. Deze thema's zullen zijn: rol van de vrouw, abortus en anticonceptie, vrouwenbewegingen en werk. Voor deze analyse worden de krantenberichten uit de periode 1969-1979 geanalyseerd. Er is voor deze periode gekozen, omdat dit de periode is waarin *the Troubles* begonnen. Daarnaast is voor deze periode gekozen, omdat dit de periode is waarin de tweede feministische golf zijn hoogtijdagen vierde in West-Europa.

²³ De *Fermanagh Herald* is een wekelijkse krant die gepubliceerd werd en wordt in de graafschap Fermanagh in Noord-Ierland. De *Strabane Chronicle* is een wekelijkse krant die werd en wordt gepubliceerd in de graafschappen Tyrone en Strabane in Noord-Ierland. De *Ulster Herald* is een wekelijkse krant die werd en wordt gepubliceerd in de graafschap Tyrone in Noord-Ierland. De *Donegal News* en *Donegal Democrat* is een wekelijkse krant die werd en wordt gepubliceerd in Ulster.

Hoofdstuk 1

Om te onderzoeken welke invloed *the Troubles* hebben gehad op de opkomst van vrouwenbewegingen in Noord-Ierland is het van belang om te weten wat wordt verstaan onder *the Troubles*. In dit hoofdstuk zal er gekeken worden naar de aanleiding van het conflict, de rol van religie, het geweld van paramilitaire organisaties, en de afloop van *the Troubles*.

1.1 Aanleiding

Er kan op verschillende manier gekeken worden naar de aanleiding van het conflict in Noord-Ierland. Zo kan de oorzaak teruggebracht worden naar de zeventiende eeuw. In die periode koloniseerden de Schotse en Engelse protestanten grotendeels de noordelijke regio's op het Ierse eiland. Dit zorgde er voor dat de katholieke bevolking bedreigd werd. Het conflict kan ook teruggevoerd worden op het begin van de 20ste eeuw. Het hele Ierse eiland maakte deel uit van het Britse rijk totdat in de jaren 1919 tot 1921 de Anglo-Ierse oorlog werd uitgevochten over de onafhankelijkheid van het eiland. In 1922 werd Ierland in twee delen gesplitst.²⁴ Deze deling ontstond doordat de protestanten de katholieken wantrouwden en zij dus niet in een staat wilde leven waarin het merendeel katholiek was. Na een onafhankelijkheidsoorlog ontstond er in het zuiden van Ierland de onafhankelijke Ierse staat. De zes noordoostelijke, protestantse graafschappen bleven onderdeel van Groot-Brittannië.²⁵ Wat de twee visies overeenkomstig hebben, is dat de tegenstrijdige ideologieën van het nationalisme en het unionisme lijnrecht tegenover elkaar stonden. Met de oprichting van Noord-Ierland werden klasse, geslacht en sektarische overheersing ook steeds duidelijker in het systeem van de lokale staat.²⁶ Katholieken en nationalisten werden beschouwd als tweederangs burgers en als een gevaar voor de protestantse staat. Ze hadden minder werk en minder kans op een huis dan hun protestantse burens. De vertegenwoordigers van katholieken en nationalisten hadden niet of nauwelijks politieke invloed of macht.²⁷ Het unionisme domineerde op elk politiek niveau: Westminster, Stormont en in lokale autoriteiten.

²⁴ Joseph Ruane en Jennifer Todd, *The Dynamics of Conflict in Northern Ireland: Power, Conflict and Emancipation*, (Cambridge 1996) 1-15.

²⁵ Ruane en Todd, *The Dynamics of Conflict in Northern Ireland*, 8.

²⁶ Sales, *Women Divided*, 12.

²⁷ Ingegerd Skogen Sulutvedt, 'The Troubles in Northern Ireland. A Civil War in the United Kingdom – against all odds?', thesis for the candidate political degree in Political science (University of Oslo 2002), 56.

1.2 De protestantse unionisten tegenover de katholieke nationalisten

Binnen het conflict is er simpelweg een tweedeling te maken tussen twee groepen. Aan de ene kant staan de protestantse unionisten. De meerderheid van de burgers van Noord-Ierland beweerden dat ze Engelse of Schotse voorouders hebben en drongen er op aan om bij Groot-Brittannië te blijven, vandaar de naam unionisten. Ze wilden dus dat Noord-Ierland gescheiden bleef van de rest van Ierland. De ideologie van de unionisten was diep ingebed in de protestantse religie. Zowel de protestantse werkethiek als zelfredzaamheid stond centraal in deze ideologie²⁸. De unionisten waren in de meerderheid in Noord-Ierland, maar hun controle over de staat was fragiel. Ze waren bang dat zodra het een onderdeel zou worden van de Republiek Ierland de protestanten benadeeld zouden worden, omdat ze dan in de minderheid waren in vergelijking met de katholieken.²⁹ Veel unionisten beschouwden daarom ook de katholieken als hun natuurlijke vijand. Het Britse leger ondersteunde en beschermde de unionisten tegen het geweld van voornamelijk de *Irish Republican Army* (IRA). Aan de andere kant stonden de katholieke nationalisten. Een substantiële minderheid identificeerde zich met Ierse roots en daarom eisten zij een eenwording van Noord-Ierland met de Republiek Ierland. De nationalisten wilden dat Noord-Ierland werd samengevoegd met het zuiden, de Republiek Ierland. De ideologie van de nationalisten was sterk verbonden met het katholieke geloof. Bij de katholieke leer werd er veel nadruk gelegd op collectieve, onderlinge afhankelijkheid en onvoorwaardelijke acceptatie van zowel de kerk als haar hiërarchie.³⁰ De IRA was de paramilitaire organisatie die voor de ideeën van de nationalisten streed en kwam voort uit een militaire groep die had gevochten voor onafhankelijkheid van Ierland in 1921.

Door de constante dreiging van geweld ontwrichtte de maatschappij. Dit zorgde er op zijn beurt weer voor dat er politiek-religieuze segregatie ontstond.³¹ In de praktijk betekende dit dat de katholieken en protestanten geheel gescheiden van elkaar naar aparte scholen gingen en de meeste wijken waren of geheel katholiek of helemaal protestant. Het beïnvloedde waar mensen gingen wonen, werken en sporten; wie hun vrienden en burens waren en met wie ze gingen trouwen. Bovendien bepaalde het de nationale identiteit en politieke loyaliteit.³² De religieuze scheiding in de samenleving was ook terug te zien in

²⁸ Colin Crawford, *Inside the UDA: Volunteers and Violence* (Londen 2003) 6-7.

²⁹ Sales, *Women Divided*, 3.

³⁰ Colin Crawford, *Inside the UDA: Volunteers and Violence* (Londen 2003) 6-7.

³¹ Nevin T. Aiken, 'Learning to Live Together: Transitional Justice and Intergroup Reconciliation in Northern Ireland', *The International Journal of Transitional Justice*, 4 (2010), 166-188, aldaar 172.

³² Sales, *Women Divided*, 6.

economische kwesties. Aan het einde van de jaren zestig maakte Noord-Ierland een periode door waarin er economische en politieke herstructureringen plaatsvonden.³³ Deze veranderingen kwamen voort uit de jaren vijftig waarin het welvaartsniveau in Noord-Ierland aanzienlijk lager was in vergelijking met dat in Groot-Brittannië. De daling in economische activiteit zorgde er voor dat de werkeloosheid toenam. Noord-Ierland werd daarom ook wel aangeduid als 'een regio met economische problemen'.³⁴ De veranderingen in de economische structuur en de introductie van de welvaartstaat hadden invloed op de sociale structuur van het katholieke deel van de bevolking. De verbetering en uitbreiding van het onderwijs en de toegenomen vraag naar beter opgeleide en professionele werknemers, zorgden er voor dat de katholieke middenklasse groeide. Deze middenklasse wilde vechten voor een stem voor de katholieke minderheid in de samenleving.³⁵ Het bleef een feit dat de katholieken in de meeste gevallen armer waren dan de protestanten. De katholieken concludeerden dat dit kwam doordat ze katholiek waren in een regio die gedomineerd werd door protestanten.³⁶ Uiteindelijk was Noord-Ierland een samenleving waarin katholieken ondervertegenwoordigd waren in de hogere beroepsklassen en oververtegenwoordigd onder werklozen en economisch en sociaal lager gewaardeerde beroepen.³⁷

Het bestaan van dergelijke discriminatie vormde de oorzaak van de opkomst van burgerrechtencampagnes. Bij de massaprotesten in 1968 van de mensenrechtenbeweging *Northern Ireland Civil Rights Association* liep het uit de hand. Bij deze protesten protesteerden de katholieken tegen twee zaken. Ten eerste beweerden zij dat ze gediscrimineerd werden in de openbare ruimte, in het onderwijs, huisvesting en werkgelegenheid. Volgens de nationalistes hielden de unionisten hun politieke macht in stand door de electorale grenzen zo in te delen dat zij bij de volgende verkiezingen een voordeel hadden. Ten tweede protesteerden de katholieken tegen het feit dat zij onderdrukt werden door het apparaat van de staat, in het bijzonder door het gebruik van speciale bevoegdheden tegen nationalistes.³⁸ Deze protesten werden onderdrukt door de politie en de nationalistes werden aangevallen door de unionisten. De protestanten zagen

³³ Sales, *Women Divided*, 82 en 100.

³⁴ Sulutvedt, 'The Troubles in Northern Ireland', 70.

³⁵ Ibidem, 118.

³⁶ Ibidem, 102.

³⁷ Ibidem, 106.

³⁸ Ibidem, 102.

deze protesten als een bedreiging voor hun bestaan. De uitbarsting van geweld op straat en de grootschalige verplaatsing van de bevolking in stedelijke gebieden naar afzonderlijke protestantse en katholieke gemeenschappen leidde tot de vorming van lokale burgerwachten die op hun beurt leidden tot de heropleving van de paramilitaire organisaties in lokale gemeenschappen. Doordat het sektarische geweld steeds intenser werd, werd het Britse leger ingezet.³⁹

1.3. Geweld en paramilitaire organisaties

Het gebruik van geweld door paramilitaire groepen was een continue factor in het conflict. In bijna alle delen van de arbeidersklasse in Belfast en in andere plaatsen vormden de mannen, zowel katholiek als protestant, zich in groepen om de straten te beschermen. Deze burgerwachten voegden zich na verloop van tijd bij de paramilitairen. De verschillende paramilitaire organisaties die in de regio actief waren, waren in vergelijking met andere organisaties in Europa het best georganiseerd en uitgerust, met name aan de kant van de nationalistische.⁴⁰ De IRA hergroepeerde aan het einde van 1969, na de weerstand van de unionistische regering tegen de mensenrechtencampagne. In het begin van de jaren zeventig werd de IRA geconfronteerd met de Britse troepen die waren aangekomen om te helpen bij het onderdrukken van de protesten. Naast de IRA bestond de paramilitaire organisatie van de unionisten, de *Ulster Volunteer Force* (UVF). Deze waren al actief in 1900 in de oppositie tegen *Home Rule* voor Ierland. In 1972 fuseerden veel van de protestantse groepen tot de *Ulster Defence Association* (UDA). De UDA was de grootste van de unionistische paramilitaire groepen. De leden van de UDA waren van mening dat de protestantse bevolking door de IRA bedreigd werden en zij hielden de katholieken daar verantwoordelijk voor. De bomaanslagen, moorden, ontvoeringen en andere vormen van geweld door de IRA en de UDA werden kenmerken van het dagelijks leven. Er was vaak het gevaar van sluipschutters vanuit de protestantse gebieden naar de katholieke gebieden en andersom. De paramilitairen namen in veel gebieden de functies van de politie over.⁴¹

Het geweld dat tijdens het conflict veelvuldig werd gebruikt zorgde niet alleen voor vele doden en gewonden, maar zorgde er ook voor dat normale gerechtelijke processen

³⁹ Mari Fitzduff, Liam O'Hagan, 'The Northern Ireland Troubles: INCORE background paper', 23 oktober 2009, <http://cain.ulst.ac.uk/othelem/incorepaper09.pdf>, geraadpleegd op 28 november 2018.

⁴⁰ Bernadette C. Hayes en Ian McAllister, 'Public Support for Political Violence and Paramilitarism in Northern Ireland and the Republic of Ireland', *Terrorism and Political Violence*, 17 (2005), 599-617.

⁴¹ Ruane en Todd, *The Dynamics of Conflict in Northern Ireland*, 16-48.

opgeschort werden en herhaaldelijk schendingen van de mensenrechten plaatsvonden. Al deze zaken zorgden er voor dat er een oorlogscultuur ontstond die opgebouwd was rondom propaganda en de demonisering van de vijand. Daarnaast had het geweld implicaties op de politiek. Het conflict zorgde er voor dat er een hele generatie van politici werden gemaakt die zeer bekwaam waren in conflict gerelateerde onderhandelingen, maar zij hadden weinig of geen ervaring met de normale zaken van een overheid.

1.4. Afloop

De wapenstilstand van de IRA op 31 augustus 1994 en de wapenstilstand van de unionisten zes weken later, maakten een einde aan een periode van meer dan 25 jaar geweld in Noord-Ierland. Op Goede Vrijdag, 10 april 1998, werd uiteindelijk het Akkoord van Belfast ondertekend door de nationalistische en de unionistische politieke partijen.⁴² In de periode van het conflict werden 3400 mensen gedood en raakten meer dan 20.000 mensen gewond. Bijna de helft van de bevolking kende iemand die gedood werd of gewond was geraakt in het conflict. In sommige gebieden was dit zelfs 80 procent.⁴³ Het geweld van de periode tussen eind jaren zestig en 1994 beschadigde de structuur van de liberaal democratische staat en burgercultuur in Noord-Ierland, De Republiek Ierland en Groot-Brittannië.

⁴² Ibidem, 1.

⁴³ Ibidem, 1.

Hoofdstuk 2

In dit hoofdstuk zal dieper ingegaan worden op de rol van de vrouw en de emancipatie van de vrouw in Noord-Ierland in de jaren zestig en zeventig. Dit zal door middel van wetenschappelijke literatuur geanalyseerd worden.⁴⁴ Aan de hand van verschillende thema's zal er gekeken worden naar de vrouwenemancipatie in Noord-Ierland zoals deze is verwoord in de wetenschappelijke literatuur.

2.1. Rol van religie

In de literatuur wordt veel aandacht geschonken aan de rol van religie in relatie tot de positie van de vrouw. Zowel de protestantse als de katholieke kerk hebben een prominente rol gespeeld in sociale diensten en het culturele leven. Beide kerken hadden een conservatieve blik op de positie van de vrouw. Deze positie wordt in de literatuur gekenmerkt als smal, passief en beperkend. Religieuze overtuigingen speelden een grote rol bij de perceptie van de rol van de vrouw in de samenleving. De kerken, zowel de protestantse als de katholieke, promootten hun conservatieve opvattingen over sociale kwesties, vooral op het gebied van het gezin en seksualiteit.⁴⁵ Het gezin werd door de kerk gezien als de hoeksteen van de samenleving en het gezin werd gezien als iets wat men moest beschermen. De kerken bevorderden en versterkten opvattingen over eerbied en gehoorzaamheid en de naleving van de regels omtrent seksueel gedrag. De gebeurtenissen van *the Troubles* zorgden er voor dat de religieuze overtuigingen belangrijker werden in de samenleving. De nationale identiteit werd gebaseerd op religieuze overtuigingen en daardoor werd de invloed van de kerk vergroot. Kerkleiders werden vaak opgeroepen als woordvoerder van hun gemeenschap en bekleedden vaak ook een machtige rol in de lokale of nationale politiek.⁴⁶

De scheiding tussen de twee religieuze groepen speelde een grote rol in het leven van de vrouw in Noord-Ierland. Dit sektarisme, van de katholieken en protestanten, en het feit dat loyaliteit aan de gemeenschap een belangrijk onderdeel was van het sociale en

⁴⁴ De wetenschappelijke literatuur zal bestaan uit het boek 'Women Divided: Gender, Religion and Politics in Northern Ireland' van Rosemary Sales, het artikel 'The Women's Movement in Northern Ireland, 1973-1988' van Carmel Roulston en het artikel 'Struggling for Peace and Justice: Reflections on Women's Activism in Northern Ireland' van Monica McWilliams.

⁴⁵ Sales, *Women Divided*, 5.

⁴⁶ Sales, *Women Divided*, 4.

politieke leven, is een krachtige factor geweest in het handhaven van de positie van de vrouw. Door het sektarisme was het voor de vrouwen moeilijker om als één groep op te treden, omdat de twee religieuze groepen niet of nauwelijks in contact met elkaar kwamen. De sektarische polarisatie had gevolgen voor vrouwen zowel op het niveau van het individu als op dat van de sociale groep. Voor de nationalistische vrouwen (overwegend katholiek) kon de strijd voor vrouwenrechten niet los worden gezien van de bredere strijd tegen de onrechtvaardigheden die inherent waren aan de Noord-Ierse staat.⁴⁷ Vrouwen werden ook geconfronteerd met tegenstand vanuit hun eigen gemeenschap. Voor de katholieke vrouwen betekende dit dat de vrouwenrechten vaak gezien werden als ondergeschikt aan de nationale strijd.⁴⁸ Daarom was het minder belangrijk om bezig te zijn met deze rechten. Voor de vrouwen die voorstander waren van het unionisme (overwegend protestanten), was het van groot belang dat ze verbonden bleven met Groot-Brittannië. Dit was niet alleen van cruciaal belang voor hun eigen identiteit, maar ook als middel om de belangen van vrouwen veilig te stellen. Dit kon met name via de economische middelen die door de overheid van Groot-Brittannië verstrekt werden. Feminisme werd binnen het Noord-Ierse protestantisme gezien als buitenaards en werd geassocieerd met het nationalisme. Hierdoor werd het voor de protestantse vrouw ook bemoeilijkt om veranderingen aan te brengen in de positie van de vrouw.

2.2. Traditionele rol van de vrouw

In de literatuur wordt geconcludeerd dat de positie van de vrouw in Noord-Ierland van de jaren zestig en zeventig bestempeld kan worden als traditioneel. Dit kwam voort uit de traditionele samenleving waarin de staat er op het gebied van sociale en economische kwesties een conservatieve houding op na hield. Deze conservatieve houding volgde uit de religieuze overtuigingen van de protestanten en de katholieken. In Noord-Ierland was er sprake van een strikte scheiding tussen de taken van de man en de taken van de vrouw. Dit kwam ook terug in het sociale beleid dat gebaseerd was op het idee dat de man als kostwinner aan het hoofd van het gezin stond en de vrouw verantwoordelijk was voor de verzorging van de kinderen.⁴⁹ Terwijl het systeem het bestaan van een mannelijke kostwinner veronderstelde, was dit in de praktijk vaak niet het geval. Vrouwen waren

⁴⁷ Sales Ibidem, 2.

⁴⁸ Sales, *Women divided*, 186.

⁴⁹ Sales, *Women Divided*, 109.

vaak kostwinner van het gezin door de hoge werkloosheid onder mannen. Dit was vaker het geval bij katholieke gezinnen, doordat het voor de katholieke man moeilijker was om een loon te verdienen dat het gehele gezin kon onderhouden. Dit was een gevolg van de uitsluiting en discriminatie van katholieken.⁵⁰ Daarnaast waren veel mannen niet in staat om te werken, doordat ze gewond waren geraakt of actief waren in een paramilitaire organisatie. Vrouwen die werkten en hetzelfde werk deden als mannen, kregen niet hetzelfde salaris betaald.

De wettelijke status van vrouwen in Noord-Ierland was in verschillende opzichten slechter dan die van de vrouwen in Groot-Brittannië.⁵¹ Het parlement van Noord-Ierland had autonomie op het gebied van huiselijke zaken en werd gedomineerd door mannen met sterke religieuze overtuigingen. Het sociale beleid in Noord-Ierland werd dan ook gevormd door gender en sektarische verdelingen. De politici weigerden om hervormingen door te voeren als deze tegenstrijdig waren met hun (religieuze) overtuigingen. De politieke partijen aan beide zijden van de sectaire scheidslijn vormden een verenigde oppositie tegen de wetgeving aangaande abortus en echtscheiding. Dit werd duidelijk uit de weigering van de Abortuswet van 1967. Deze wet werd geweigerd en daardoor was het voor vrouwen niet mogelijk om een abortus uit te voeren, tenzij de vrouw in levensgevaar was. Als gevolg hiervan gingen duizenden vrouwen voor een abortus naar Groot-Brittannië.⁵² Daarnaast hadden vrouwen minder rechten op het gebied van echtscheidingen. Een aanpassing van de bestaande wet aangaande echtscheidingen werd ook door het parlement verworpen. Naast het feit dat het onmogelijk was om een abortus te ondergaan en een echtscheiding aan te vragen, was er ook bijna geen toegang tot seksuele voorlichting en anticonceptie. De invoering van anticonceptie werd door de unionisten tegengewerkt, omdat ze bang waren dat de katholieken hen qua aantal zouden overvleugelen, als de protestanten hun vruchtbaarheid konden beheersen.⁵³

2.3. Vrouwenbewegingen

In de literatuur wordt veel aandacht besteed aan de opkomst van vrouwenbewegingen en de rol die deze vrouwenbewegingen hebben gespeeld bij de emancipatie van de vrouw in

⁵⁰ Sales, *Women Divided*, 109.

⁵¹ Roulston, 'Women on the Margin', 221.

⁵² Roulston, 'Women on the Margin', 221.

⁵³ Sales, *Women Divided*, 186.

Noord-Ierland. Een vrouwenbeweging oprichten was een manier waarop vrouwen hun positie konden verbeteren. De tweede feministische golf die in de jaren zestig in de Verenigde Staten en in Europa tot stand kwam, leek in eerste instantie het Ierse eiland over te slaan. Monica McWilliams maakt een onderscheid tussen drie verschillende fases in de ontwikkeling van vrouwenbewegingen in Noord-Ierland. De eerste fase werd gekenmerkt door de mensenrechtenbeweging. De feministische ideeën waren al wel enige tijd bekend, maar het duurde even voordat er een georganiseerde beweging ontstond. Een reden dat een dergelijke beweging later opkwam, was het feit dat de vrouwen die een vrouwenbeweging opgezet zouden hebben, bezig waren met andere zaken, zoals campagnes voeren voor mensenrechtenbewegingen. De mensenrechtenbeweging die in de late jaren zestig opkwam vormde een basis voor de latere ontwikkeling van de vrouwenbeweging. De mensenrechtenbeweging leidde tot het besef bij katholieke vrouwen dat er iets gedaan moest worden aan de discriminatie van de vrouw. Een bewustzijn van mensenrechten aan het begin van de jaren zeventig leidde tot een bewustzijn van vrouwenrechten in het midden van de jaren zeventig.⁵⁴

De tweede fase werd gekenmerkt door '*accidental activism*'.⁵⁵ In de jaren zeventig van de vorige eeuw vonden er verschillende feministische campagnes in Noord-Ierland plaats. In het begin konden deze campagnes gezien worden als incidenteel activisme, omdat zij georganiseerd werden rond specifieke gebeurtenissen. De vrouwen die leefden in onrustige gebieden leefden elke dag in angst dat hun kinderen door vuurgevechten werden verminkt of zelfs vermoord. Vrouwen organiseerden protesten rond dood of verwondingen van vrienden of familieleden door het toedoen van de veiligheidstroepen of paramilitaire organisaties.⁵⁶ Een gebeurtenis waarbij vrouwen de leiding hadden over de protesten was tijdens de *Falls Road Curfew* in 1970, waarbij vrouwen er voor zorgden dat de avondklok werd verbroken toen zij voedsel en andere boodschappen naar de mensen achter de linie brachten.⁵⁷ Deze gebeurtenissen zetten vrouwen ertoe aan om zich te organiseren. Tijdens dit '*accidental activism*' mobiliseerden vrouwen in zowel katholieke als protestantse gebieden zich ook om te protesteren tegen paramilitair geweld. Daarnaast waren ook armoede en slechte huisvesting aanleiding om campagnes

⁵⁴ McWilliams, 'Struggling for Peace and Justice', 18-19.

⁵⁵ McWilliams, 'Struggling for Peace and Justice',

⁵⁶ Roulston, 'Women on the Margin', 222.

⁵⁷ McWilliams, 'Struggling for Peace and Justice', 21-22.

op te zetten waarin vrouwen het initiatief namen. Dit *'accidental activism'* was zichtbaar bij de *Mother of Belfast* campagne rond de stopzetting van gratis melk op scholen in 1971.⁵⁸

De derde fase werd gekenmerkt door *'conflictual activism'*. Dit verwijst naar de verschillende soorten conflicten die ontstonden over problemen waarmee vrouwen te maken kregen.⁵⁹ De combinatie van de mensenrechtenbewegingen en de protesten op straat leidden er toe dat vrouwenrechtenbewegingen zich konden ontwikkelen. De protesten die in deze fase werden georganiseerd kwamen voort uit ontevredenheid binnen de bredere vrouwenbeweging. Ze verzetten zich tegen de conservatieve kijk op de rol van de vrouw, voornamelijk met betrekking tot seksualiteit.⁶⁰

2.4. Conclusie

Uit de literatuur kan geconcludeerd worden dat vrouwen werden ontmoedigd om publieke rollen op zich te nemen in het politieke, sociale en economische leven. De positie van de vrouw werd bepaald door religieuze overtuigingen van zowel de protestanten als de katholieken. Deze religieuze overtuigingen hadden consequenties voor hoe er over sociale zaken met betrekkingen tot vrouwen werd nagedacht. Feministen in Noord-Ierland moesten het hoofd bieden aan de ideologische dominantie van de kerk. Toch ontstonden er mogelijkheden voor vrouwen om zich te organiseren. In eerste instantie organiseerden zij zich tijdens protesten rond gebeurtenissen van *the Troubles*. Het verenigen als één groep werd bemoeilijkt door het strikte onderscheid tussen protestanten en katholieken. Naarmate het conflict zich verder ontwikkelde werden ook andere zaken zoals abortus en gelijkheid belangrijk in de campagnes van de vrouwenrechtenbewegingen.

⁵⁸ Thomson, 'Thinking globally', 85-86.

⁵⁹ McWilliams, 'Struggling for Peace and Justice', 25.

⁶⁰ Sales, *Women Divided*, 185.

Hoofdstuk 3

In hoofdstuk 2 is er gekeken naar de rol van de vrouw in Noord-Ierland in de jaren zestig en zeventig. De conclusies die daar, vanuit de wetenschappelijke literatuur, zijn getrokken zullen in dit hoofdstuk worden getoetst aan de hand van krantenberichten. In hoofdstuk 2 is geconcludeerd dat de rol van de vrouw sterk werd beïnvloed door conservatieve en religieuze overtuigingen. Deze religieuze overtuigingen werden ten tijde van *the Troubles* steeds belangrijker. Daarnaast wordt er in sommige literatuur geconcludeerd dat er, ondanks het conflict, wel degelijk sprake was van een opkomst van vrouwenbewegingen. Er is ook wetenschappelijk materiaal dat aangeeft dat deze opkomst zeer moeilijk was. Door middel van de krantenberichten zal er gekeken worden of er een verband gevonden kan worden tussen *the Troubles* en de vrouwenemancipatie. De Noord-Ierse kranten die in dit hoofdstuk geanalyseerd worden zijn: de *Ulster Herald*, *Strabane Chronicle*, *Donegal Democrat*, *Donegal News* en de *Fermanagh Herald*. Voor deze analyse worden de krantenberichten van de periode 1969-1979 onderzocht, omdat dit de periode is waarin de opkomst van vrouwenbewegingen plaatsvond. Bovendien was dit de periode waarin *the Troubles* de samenleving beïnvloedde. Aan de hand van vier thema's zal er gekeken worden naar de emancipatie van de vrouw in Noord-Ierland in die periode.

3.1. Rol van de vrouw

Ten eerste is het van belang om te kijken op welke wijze de vrouw wordt gerepresenteerd in de verschillende kranten. Er komt in de kranten een traditioneel beeld van de vrouw naar voren. Zo wordt er in verschillende kranten gerefereerd aan de onderdanige en huishoudelijke rol van de vrouw in Noord-Ierland. In een artikel, geschreven door de *Derry Women's aid*, in de *Fermanagh Herald* van 23 juni 1979, wordt gesproken over het feit dat vrouwen vaak te maken hebben met huiselijk geweld.⁶¹ In het artikel wordt genoemd dat dit verweten wordt aan '*bad cooking*', maar er wordt ook genoemd dat de eigenlijke oorsprong, '*the male dominated society*', genegeerd wordt.⁶² In het artikel wordt dieper ingegaan op deze onderliggende oorzaak. Zo wordt er genoemd dat de samenleving de man een positie heeft gegeven waarin hij macht heeft over vrouwen. Deze

⁶¹ De Derry Women's Aid was een Noord-Ierse organisatie die ondersteuning en bescherming bood aan vrouwen kinderen die slachtoffer waren geworden van huiselijk geweld.

⁶² "Bad cooks' excuse absurd", *Fermanagh Herald*, 23 juni 1979, geraadpleegd op 24 december 2018.

positie heeft de man gekregen door de religieuze overtuigingen, maar ook door het feit dat er een oorlogscultuur was ontstaan waar de man een hoofdrol in speelde. In het artikel wordt aangegeven dat er op de lange termijn veranderingen moeten komen in de '*power-structure, standards and male-dominated society*'.⁶³ Deze veranderingen hebben ook betrekking op de ontstane situatie in de samenleving door het conflict. Het feit dat de samenleving in Noord-Ierland gedomineerd werd door mannen wordt meerdere malen besproken in de verschillende kranten. Vaak wordt dit in verband gebracht met de kerk en de politiek.

3.2. Abortus en anticonceptie

Ten tweede is het van belang om te kijken op welke wijze zaken rondom abortus en anticonceptie werden weergegeven in de verschillende kranten. Het onderwerp abortus is een onderwerp dat in de kranten voornamelijk wordt besproken vanuit een religieus oogpunt. Dit komt doordat Noord-Ierland een religieuze samenleving was. Er zijn veel berichten waarin een kerkelijk leider waarschuwt voor de gevaren van een abortus en uitgebreid ingaat op het feit dat het tegen de religieuze overtuigingen ingaat. In een artikel in de *Strabane Chronicle* wordt abortus afgeschilderd als moord. Daarnaast waarschuwt de bisschop van de Ierse katholieke kerk dat '*no one has a right to put an end to life which is god's gift*'.⁶⁴ Dit gebeurt ook in een artikel in de *Donegal Democrat* op 1 juni 1979, waarin een bisschop waarschuwt voor de groei van het aantal abortussen. Daarnaast roept hij vrouwen en meisjes op, die zwanger zijn en van plan zijn een abortus te ondergaan, dit niet uit te laten voeren in Groot-Brittannië, maar juist hulp te zoeken.⁶⁵ In deze artikelen wordt duidelijk dat de kerk met klem oproept om geen abortus te ondergaan, omdat dit in tegenspraak zou zijn met het woord van God.

Ook zaken omtrent anticonceptie worden vanuit een religieuze overtuiging in de krant vermeld. Dit wordt duidelijk in een uitgebreid krantenartikel in de *Strabane Chronicle* van 9 april 1977. In het artikel gaat een bisschop in op de rol van de vrouw in het huwelijk en uit hij zijn bezorgdheid over het feit dat in verschillende ziekenhuizen een mogelijkheid

⁶³ "Bad cooks' excuse absurd", *Fermanagh Herald*, 23 juni 1979, geraadpleegd op 8 december 2018.

⁶⁴ "The true name of abortion is murder", *Strabane Chronicle*, 10 mei 1975, geraadpleegd op 11 december 2018.

⁶⁵ "Bishop warns of growing evil of abortion", *Donegal Democrat*, 1 juni 1979, geraadpleegd op 11 december 2018.

is om sterilisatie van vrouwen als anticonceptie te laten uitvoeren. De bisschop noemt een dergelijke sterilisatie *'directly contrary to the moral teaching of our Church'*.⁶⁶

In de periode die is geanalyseerd zijn er meerdere ingezonden brieven verschenen waarin vrouwen zich afvragen waarom het niet makkelijker wordt gemaakt om toegang te hebben tot anticonceptie en worden er redenen gegeven waarom abortus wel legaal moet worden.⁶⁷

De tegenstellingen tussen de protestanten en de katholieken, die ten grondslag lagen aan het conflict, zijn terug te zien in de berichtgeving over abortus en anticonceptie. In een artikel in de *Donegal Democrat* wordt gesproken over de liquidatie van protestanten door katholieken en dat er daardoor een afname van de protestantse bevolking had plaatsgevonden, maar dat het aantal protestanten weer aan het toenemen was. Daarom wordt gezegd dat *'the 'pill' must not be in vogue just now among these people.'*⁶⁸ Deze reden wordt gegeven om er voor te zorgen dat de protestantse bevolking niet opnieuw afneemt. Daarna wordt er genoemd dat er toch een rijzende vraag is naar anticonceptie en abortus in Noord-Ierland. De reden die daarvoor wordt gegeven is dat *'it would serve a very useful purpose if it helped the liquidation of the Catholic population'*.⁶⁹ Dit laat zien dat de strijd tussen de katholieken en protestanten ook doorklinkt in zaken rondom abortus. En dat zaken zoals abortus ook gebruikt werden om de andere bevolkingsgroep minder snel te laten voortplanten.

3.3. Vrouwenbewegingen

Ten derde is het van belang om te kijken op welke wijze vrouwenbewegingen werden weergegeven. In de vijf verschillende kranten zijn meerdere krantenberichten te vinden over vrouwenbewegingen, maar deze zijn niet groot en staan niet op de voorpagina. Dit laat zien dat het niet werd gezien als belangrijk nieuws. De berichten staan vaak op één van de laatste pagina's van de krant. Daarnaast worden vrouwenbewegingen vaak genoemd in een column of in een ingezonden brief. Veelvoudig worden de

⁶⁶ 'Bishop's warning to mothers', *Strabane Chronicle*, 9 april 1977, geraadpleegd op 11 december 2018.

⁶⁷ 'Query on contraception issue', *Donegal Democrat*, 7 december 1973, geraadpleegd op 11 december 2018; 'Sees no harm in abortions', *Donegal Democrat*, 4 februari 1972, geraadpleegd op 20 december 2018.

⁶⁸ 'Treatment of the minority', *Donegal Democrat*, 17 juli 1970, geraadpleegd op 20 december 2018.

⁶⁹ Ibidem.

vrouwenbewegingen aangeduid als ‘*women’s liberation*’ of ‘*women’s lib*’ en wordt er geen onderscheid gemaakt tussen de verschillende bewegingen.

In veel krantenberichten wordt verslag uitgebracht over de activiteiten van de vrouwenbewegingen. Deze activiteiten zijn in verband te brengen met *the Troubles*. Zo wordt in de *Strabane Chronicle* van 16 maart 1974 vermeld dat vrouwen meegedaan hebben aan het protest tegen het geweld in hun regio.⁷⁰ Door het krantenbericht heen wordt duidelijk dat het geweld in de regio er voor zorgde dat vrouwen bijeenkwamen om zich hier tegen te verzetten. In een artikel in de *Ulster Herald* wordt gesproken over de *Women Together Movement*, waarin het sektarisme ten tijde van *the Troubles* in de samenleving naar voren komt. In het artikel wordt gezegd dat deze vrouwenbeweging een einde probeert te maken aan de ‘*sectarian stife in Ulster*’.⁷¹

In andere krantenberichten wordt uitgebreid gesproken over de *Relatives Action Committee* en de protesten die zij organiseerden waarbij vrouwen een grote rol speelden.⁷² Dit comité, door vrouwen opgericht, voerde campagnes voor vrijlating van nationalistische gevangenen. De invloed van *the Troubles* op de vrouwenbeweging wordt hierin duidelijk. Vrouwen kregen een belangrijke positie in het actie voeren tegen de misstanden die door de *the Troubles* ontstonden.

In de *Ulster Herald* van 21 februari 1976 wordt aangekondigd dat de *Northern Ireland Women’s Rights Movement* een protestcampagne gaat starten waarin zij protesteren tegen de sloop van noordelijke kinderdagverblijven.⁷³ In de *Strabane Chronicle* van 29 juni 1974 wordt vermeld dat er door de campagnes van de vrouwenbeweging voor het eerst vrouwen worden aangesteld op de afdeling verkeer van de R.U.C. (politiekorps).⁷⁴ De R.U.C. zou banden hebben met de unionisten. In *Fermanagh Herald* van 17 augustus 1974 wordt vermeld dat de vrouwenbeweging er voor heeft gezorgd dat er vrouwen zijn aangenomen om bij ‘*security gates*’ te staan.⁷⁵ Deze beveiligingspoorten moesten er voor zorgen dat de mensen die het passeerden, gecontroleerd werden. Hierin zijn de gevolgen

⁷⁰ ‘Ballycolman women protest against Army harassment in area’, *Strabane Chronicle*, 16 maart 1974, geraadpleegd op 11 december 2018.

⁷¹ ‘onbekend’, *Ulster Herald*, 29 mei 1971, geraadpleegd op 24 december 2018.

⁷² ‘Peaceful RAC march across the border’, *Ulster Herald*, 23 juni 1979, geraadpleegd op 24 december 2018.; ‘RAC protest rally at Pomeroy’, *Ulster Herald*, 3 juni 1978, geraadpleegd op 24 december 2018.

⁷³ ‘onbekend’, *Ulster Herald*, 21 februari 1976, geraadpleegd op 10 december 2018.

⁷⁴ ‘onbekend’, *Strabane Chronicle*, 29 juni 1974, geraadpleegd op 10 december 2018.

⁷⁵ ‘onbekend’, *Fermanagh Herald*, 17 augustus 1974, geraadpleegd op 10 december 2018.

van de *the Troubles* terug te zien. Door het conflict kregen de vrouwen de kans om een functie uit te voeren die eerder alleen door mannen werden uitgevoerd.

In het artikel in de *Fermanagh Herald* van 3 februari 1973 wordt in een ingezonden brief over de vrouwenemancipatie expliciet gepraat over de gevolgen van de actieve deelname van vrouwen bij *the Troubles*.⁷⁶

'During the present troubles, women have been known to have been actively involved. They have every right to be actively involved. But if they become actively involved, they must be prepared to accept the consequences. If it were left to the women themselves, there is no doubt that they would be prepared to accept the consequences.'

In het stuk komt dus duidelijk de actieve rol van de vrouw gedurende *the Troubles* naar voren en dat deze niet zonder gevolgen is. Het wordt duidelijk dat vrouwen actief werden door *the Troubles* en dat dit gevolgen had, maar dat vrouwen bereid waren deze consequenties te aanvaarden.

3.4. Werk

Ten vierde is het van belang om te kijken naar de wijze waarop de emancipatie van de vrouw op de werkvloer werd weergegeven. In de verschillende berichten werd aandacht gegeven aan het gelijke loon voor vrouwen en mannen. Zo wordt er in de *Fermanagh Herald* van 6 juni 1970 en in de *Strabane Chronicle* van 15 maart 1975 gesproken over de Equal Pay Act.⁷⁷ Deze wetgeving zorgde er voor dat mannen en vrouwen hetzelfde betaald kregen voor hetzelfde werk.⁷⁸ In deze berichten wordt er aandacht gegeven aan het feit dat er een verandering op komst is. Tevens wordt er in de *Fermanagh Herald* van 6 oktober 1979 een reactie genoemd van de *Northern Ireland Women's Rights Movement* over de voorgestelde nieuwe wetgeving omtrent vrouwen op de arbeidsmarkt. Deze wetgeving wordt door de beweging als '*most regressive*' getypeerd.⁷⁹ Daarnaast wordt er in twee kranten, de *Fermanagh Herald* en de *Ulster Herald*, een advertentie gepubliceerd van de *Northern Bank*. In deze advertentie wordt duidelijk ingespeeld op de actieve

⁷⁶ 'women's lib', *Fermanagh Herald*, 3 februari 1973, geraadpleegd op 20 december 2018.

⁷⁷ 'Stormont to move on equal pay for women', *Fermanagh Herald*, 6 juni 1970, geraadpleegd op 8 december 2018.; 'If you employ men and women the Equal Pay Act is your business', *Strabane Chronicle*, 15 maart 1975, geraadpleegd op 10 december 2018.

⁷⁸ 'If you employ men and women the Equal Pay Act is your business', *Strabane Chronicle*, 15 maart 1975, geraadpleegd op 9 december 2018

⁷⁹ 'onbekend', *Fermanagh Herald*, 6 oktober 1979, geraadpleegd op 11 december 2018.

vrouwenbeweging en dit is terug te zien in de titel: *'Women's lib and all that'*. Bovendien wordt er genoemd dat *'owning a cheque book isn't just for the man in your life – you can have the same freedom; independence'*.⁸⁰ Hierin wordt dus duidelijk dat de vrouw recht had op een eigen inkomen en een eigen rekening. De strijd voor gelijkheid heeft de bank gebruikt om te adverteren. Ook op het gebied van werk blijkt religie een rol te spelen. In een ingezonden brief in de *Fermanagh Herald* staat dat het *'not Christian is for women to be paid a lesser wage than men for doing similar work'*.⁸¹ Er wordt hier geen onderscheid gemaakt tussen katholieken en protestanten, maar het christendom wordt weergegeven als één groep. Eveneens wordt in de brief genoemd dat *'a qualifeid woman should not be discriminated against because of her sex when she applies for a job'*.⁸² Daarnaast wordt in de brief ingegaan op de traditionele rolverdeling waarin de vrouw niet of nauwelijks iets te zeggen heeft over de financiën.

3.5. Conclusie

Op basis van de bevindingen in de krantenartikelen kunnen er twee conclusies getrokken worden. Ten eerste kan er geconcludeerd worden dat *the Troubles* mogelijkheden creëerden voor vrouwen om op te komen voor vrouwenrechten. Wat duidelijk is geworden na de analyse van verschillende krantenberichten uit verschillende Noord-Ierse kranten, is dat er aandacht besteed werd aan de opkomst van vrouwenbewegingen en wat voor activiteiten zij ondernamen. Uit alle krantenberichten wordt duidelijk dat de Noord-Ierse vrouw op verschillende manieren probeerde haar positie te verbeteren. In de krantenberichten wordt genoemd welke activiteiten er door vrouwenbewegingen werden georganiseerd en welke effecten dit heeft gehad. De rol van *the Troubles* wordt duidelijk door het feit dat vrouwen de straat op gingen om te protesteren tegen het geweld. Deze protesten waren vaak het begin van een vrouwenbeweging. Bovendien zorgde *the Troubles* er voor dat er mogelijkheden voor vrouwen ontstonden om hun stem te laten horen en werkplekken in te vullen die voor die tijd alleen bestemd waren voor mannen. Ten tweede kan er geconcludeerd worden dat *the Troubles* er voor zorgde dat deze emancipatie beperkt was. Als het gaat om zaken zoals abortus en anticonceptie wordt duidelijk dat de religieuze overtuigingen in Noord-Ierland erg sterk zijn en deze worden dan ook zichtbaar in de verschillende krantenartikelen. Ze laten zien dat de

⁸⁰ 'women's lib and all that', *Fermanagh Herald*, 11 november 1972, geraadpleegd op 7 december 2018;

'women's lib and all that', *Ulster Herald*, 11 november 1972, geraadpleegd op 7 december 2018.

⁸¹ 'women's lib', *Fermanagh Herald*, 3 februari 1973, geraadpleegd op 11 december 2018.

⁸² Ibidem.

tegenstellingen tussen de katholieken en de protestanten, die een grote rol speelden in het conflict, ook een rol speelden bij zaken rondom abortus en anticonceptie. In de krantenberichten wordt genoemd dat de samenleving werd gedomineerd door mannen, wat invloed had op de positie van de vrouw.

Conclusie

In 2018 vond er een referendum plaats in Ierland die er voor zorgde dat er versoepeling van de abortuswet werd bewerkstelligd. De verandering in de wet heeft niet alleen gevolgen voor de Ierse bevolking, maar ook voor de vrouwen in Noord-Ierland. Het geeft de vrouwen in Noord-Ierland hoop dat ook zij een verandering kunnen teweegbrengen. Het is duidelijk dat er in Noord-Ierland nog een lange weg te gaan is naar gelijkheid voor vrouwen. Al decennialang wordt er in Noord-Ierland gestreden voor meer gelijke rechten voor vrouwen. Ook ten tijde van *the Troubles* was er sprake van een opkomst van vrouwenbewegingen.

The Troubles was een periode van meer dan 25 jaar waarin er een burgeroorlog op het Ierse eiland werd uitgevochten. Bij het conflict speelde religie een belangrijke rol. De twee groepen die tegenover elkaar stonden waren de protestantse unionisten, die streden voor een eenwording met Groot-Brittannië, en de katholieke nationalist, die streden voor een eenwording met de Republiek Ierland. De katholieken werden door de machtige protestanten beschouwd als tweederangs burgers en als gevolg daarvan werden zij gediscrimineerd op het gebied van werk, huisvesting en politieke macht. Door de scheiding werd het verschil tussen de katholieken en protestanten steeds duidelijker en ontstonden er ook steeds meer spanningen. Noord-Ierland werd een verdeelde samenleving, waarin de scheiding en vervreemding van protestanten en katholieken onderdeel werd van elke dag. Het bestaan van discriminatie van katholieken vormde de aanleiding van de opkomst van burgerrechtencampagnes. Deze massaprotesten liepen aan het einde van de jaren zestig uit de hand en er ontstond een uitbarsting van geweld op de straat. Het geweld van paramilitaire organisaties was een aanhoudende factor in het conflict en dit zorgde voor een groot scala aan mensenrechtenscheidingen.

In deze scriptie is gekeken naar welke invloed *the Troubles* in de jaren zestig en zeventig heeft gehad op de emancipatie van de vrouw in Noord-Ierland. Aan de hand van wetenschappelijke literatuur is er gekeken naar krantenberichten uit Noord-Ierse kranten uit de periode 1969-1979. De secundaire literatuur is getoetst aan de hand van krantenberichten uit Noord-Ierland uit de periode 1969-1979.

Aan de hand van wetenschappelijke literatuur kan geconcludeerd worden dat er verschillende factoren invloed hebben gehad op de positie en emancipatie van de vrouw. De kerk speelde in Noord-Ierland een prominente rol in de samenleving. Zowel de protestantse als de katholieke kerk had een conservatieve blik op de positie van de vrouw. De positie van de vrouw wordt dan ook wel bestempeld als traditioneel. De vrouw werd gezien als de verzorger van de het huishouden en de kinderen. Als er gekeken wordt naar de krantenberichten wordt duidelijk dat de rol van religie terugkomt in de verschillende berichten. Als het gaat om zaken zoals anticonceptie en abortus wordt het duidelijk dat religieuze overtuigingen erg sterk waren. In de literatuur wordt de conclusie getrokken dat het sociale beleid van Noord-Ierland gebaseerd was op religieuze overtuigingen. Dit had gevolgen voor de wetgeving omtrent abortus en echtscheiding. Op dit gebied verenigden politieke partijen aan beide zijden van de sectaire scheidslijn zich. Bovendien leefden de vrouwen in een omgeving waarin mannelijke overtuigingen en waarden de meeste invloed hadden. Dit komt ook naar voren in verschillende krantenberichten. De strikte scheiding tussen de katholieken en de protestanten, die kenmerkend is voor het conflict, is ook terug te zien in de krantenberichten. De berichten laten zien dat de scheiding invloed had op zaken rondom abortus en anticonceptie.

Ondanks deze context wordt er in de wetenschappelijke literatuur geconcludeerd dat er wel degelijk sprake is geweest van een opkomst van vrouwenbewegingen. Deze vrouwenbewegingen kwamen voort uit de mensenrechtenbeweging. Het feministische bewustzijn, benoemd door Clyde Wilcox (1991), was zichtbaar bij de mensenrechtenbeweging aan het einde van de jaren zestig. Dit bewustzijn werd zichtbaar bij katholieke vrouwen die vonden dat er iets gedaan moest worden aan de discriminatie van de vrouw. Als er gekeken wordt naar de krantenberichten kan er geconcludeerd worden dat er in de verschillende kranten aandacht gestoken wordt aan de opkomst van vrouwenbewegingen en hun activiteiten. Zoals in de wetenschappelijke literatuur wordt genoemd, wordt er in de krantenbericht duidelijk dat vrouwen aanvankelijk protesten organiseerden rondom specifieke gebeurtenissen van *the Troubles*. Vervolgens werden andere zaken zoals abortus en gelijkheid belangrijk in de campagnes.

De invloed van *the Troubles* op de emancipatie van de vrouw wordt duidelijk door het feit dat vrouwen de straat op gingen om te protesteren tegen het geweld. Bovendien wordt er

uit de krantenberichten duidelijk dat het conflict voor mogelijkheden zorgde voor vrouwen om hun stem te laten horen. Daarnaast zorgde het conflict voor werkplekken voor vrouwen die voor die tijd alleen bestemd waren voor mannen.

Concluderend, kan er gesteld worden dat *the Troubles* invloed heeft gehad op de emancipatie van de vrouw in de jaren zestig en zeventig. Door de religieuze scheiding, die aan de basis stond van het conflict, werd de samenleving sterk beïnvloed door religieuze overtuigingen. Deze overtuigingen hadden een negatief effect op de emancipatie van de vrouw en zorgden er voor dat het voor vrouwen moeilijker was om veranderingen door te voeren. Ondanks, of misschien wel dankzij, de gevolgen van *the Troubles*, is er in Noord-Ierland wel degelijk sprake geweest van een opkomst van vrouwenbewegingen die invloed hebben gehad op de emancipatie van de vrouw. Deze ontwikkeling is door het conflict wel anders verlopen dan in de rest van West-Europa. Door de gebeurtenissen van *the Troubles* gingen vrouwen zich verenigen om te protesteren tegen het geweld. Het onderwerp van de protesten veranderde naarmate het conflict vorderde naar zaken rondom abortus en gelijkheid. Deze bevindingen staan in contrast met de conclusies van Engelhart (2009) en Inglehart (2015). Inglehart concludeert dat zodra een staat geen grote capaciteit heeft er ook geen sprake is van een mensenrechtenbewegingen. Inglehart concludeert dat economische groei en veiligheid een grote invloed hebben op de ontwikkeling van mensenrechten en dus ook vrouwenrechten. De casus van Noord-Ierland laat juist het tegenovergestelde zien. Ook al was er een afwezigheid van een liberale democratie, was de staat niet bij machte om haar eigen grondgebied te besturen en te controleren, had de staat niet het vermogen om het overheidsbeleid uit te voeren, waren er spanningen, toch was er voor de Noord-Ierse vrouwen een mogelijkheid om zich te verenigen om zo haar positie te verbeteren.

In deze scriptie is er gefocust op de periode tussen 1969 en 1979. Voor vervolgonderzoek zou het interessant zijn om de gehele periode van *the Troubles* te onderzoeken. Door naar de gehele periode te analyseren, kan er gekeken worden of er sprake was van een ontwikkeling op het gebied van vrouwenemancipatie. Daarnaast zou het voor vervolgonderzoek ook interessant zijn om de casus van Noord-Ierland te vergelijken met die van de Republiek Ierland.

In de jaren die volgden bleven vrouwen actief in vrouwenbewegingen. Vrouwen namen een belangrijke positie in bij het onderhandelingsproces voor het Goede Vrijdagakkoord. Dit akkoord bevatte veel verwijzingen naar gelijkheid en mensenrechten en ook specifieke referenties naar vrouwenrechten. Ondanks deze voornemens wordt er vandaag de dag nog steeds gestreden voor gelijkheid voor vrouwen in Noord-Ierland.

Literatuurlijst

Secundaire bronnen

- Aiken, Nevin T., 'Learning to Live Together: Transitional Justice and Intergroup Reconciliation in Northern Ireland', *The International Journal of Transitional Justice*, 4 (2010), 166-188.
- Crawford, Colin, *Inside the UDA: Volunteers and Violence* (London 2003).
- Dickson, Brice, *The European Convention on Human Rights and the Conflict in Northern Ireland* (Oxford: Oxford University Press 2010).
- Dobash, R. Emerson en Russel P. Dobash, *Women, Violence and Social Change* (London 1991).
- Englehart, Neil, 'State Capacity, State Failure, and Human Rights', *Journal of Peace Research*, 46 (2009) 2, 163-180
- Fitzduffe, Mari, Liam O'Hagan, 'The Northern Ireland Troubles: INCORE background paper', 23 oktober 2009, <http://cain.ulst.ac.uk/othelem/incorepaper09.pdf>, geraadpleegd op 28 november 2018.
- Hagg, Frigga, 'Lessons from the Women's Movement in Europe', in: 'The Past before Us: Twenty Years of Feminism', themanummer, *Feminist Review*, 31 (1989), 107-116.
- Hayes, Bernadette C., Ian McAllister, 'Public Support for Political Violence and Paramilitarism in Northern Ireland and the Republic of Ireland', *Terrorism and Political Violence*, 17 (2005), 599-617.
- Inglehart, Ronald, *The Silent Revolution, Changing Values and Political Styles Among Western Publics* (Princeton 2015).
- James, Susan, 'Feminisms', in: Terence Ball en Richard Bellamy (red.), *The Cambridge History of Twentieth-Century Political Thought* (Cambridge 2003), 493-516.
- McWilliams, Monica, 'Struggling for peace and justice: Reflections on women's activism in Northern Ireland', *Journal of Women's History*, 7 (1995) 1, 13-39.

- Roulston, Carmel, 'Women on the margin: The women's movement in Northern Ireland, 1973 -1988', *Science & Society*, 53 (1989) 2, 219-236.
- Ruane, Joseph en Jennifer Todd, *The Dynamics of conflict in Northern Ireland: Power, Conflict and Emancipation*, (Cambridge 1996).
- Sales, Rosemary, *Women Divided: Gender, Religion, and Politics in Northern Ireland* (Londen: Routledge 1997).
- Sulutvedt, Ingegerd Skogen, 'The Troubles in Northern Ireland. A Civil War in the United Kingdom – against all odds?', thesis for the candidate political degree in Political science (University of Oslo 2002)
- Thomson, Jennifer, 'Thinking globally, acting locally? The women's sector, international human rights mechanisms and politics in Northern Ireland', *Politics*, 37 (2017) 1, 82-96.
- Wilcox, Clyde, 'The Causes and Consequences of Feminist Consciousness among Western European Women', *Comparative Political Studies* 23 (1991) 4, 519-545.

Primaire bronnen

- 'Bad cooks' excuse absurd', *Fermanagh Herald*, 23 juni 1979, geraadpleegd op 8 december 2018.
- 'Ballycolman women protest against Army harassment in area', *Strabane Chronicle*, 16 maart 1974, geraadpleegd op 11 december 2018.
- 'Bishop warns of growing evil of abortion', *Donegal Democrat*, 1 juni 1979, geraadpleegd op 11 december 2018.
- 'Bishop's warning to mothers', *Strabane Chronicle*, 9 april 1977, geraadpleegd op 11 december 2018.
- 'If you employ men and women the Equal Pay Act is your business', *Strabane Chronicle*, 15 maart 1975, geraadpleegd op 10 december 2018.

Ijzendoorn, Patrick van, 'Ieren voltooiën met legalisering van abortus hun regenboogrevolutie', *De Volkskrant*, 25 mei 2018, geraadpleegd op 12 november 2018, <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/ieren-voltooiën-met-legalisering-van-abortus-hun-regenboogrevolutie~bb9af21e/>.

Ijzendoorn, Patrick van, 'Liefde voor het leven of haat tegen vrouwen? Het referendum over abortus houdt Ierland diep verdeeld', *De Volkskrant*, 24 mei 2018, geraadpleegd op 12 november 2018, <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/liefde-voor-het-leven-of-haat-tegen-vrouwen-het-referendum-over-abortus-houdt-ierland-diep-verdeeld~bea2be48/>.

'Onbekend', *Ulster Herald*, 29 mei 1971, geraadpleegd op 24 december 2018.

'Onbekend', *Fermanagh Herald*, 17 augustus 1974, geraadpleegd op 10 december 2018.

'Onbekend', *Fermanagh Herald*, 6 oktober 1979, geraadpleegd op 11 december 2018.

'Onbekend', *Strabane Chronicle*, 29 juni 1974, geraadpleegd op 10 december 2018.

'Onbekend', *Ulster Herald*, 21 februari 1976, geraadpleegd op 10 december 2018.

'Peaceful RAC march across the border', *Ulster Herald*, 23 juni 1979, geraadpleegd op 24 december 2018.

'Query on contraception issue', *Donegal Democrat*, 7 december 1973, geraadpleegd op 11 december 2018.

'RAC protest rally at Pomeroy', *Ulster Herald*, 3 juni 1978, geraadpleegd op 24 december 2018.

'Sees no harm in abortions', *Donegal Democrat*, 4 februari 1972, geraadpleegd op 20 december 2018.

'Stormont to move on equal pay for women', *Fermanagh Herald*, 6 juni 1970, geraadpleegd op 8 december 2018.

'The true name of abortion is murder', *Strabane Chronicle*, 10 mei 1975, geraadpleegd op 11 december 2018.

'Treatment of the minority', *Donegal Democrat*, 17 juli 1970, geraadpleegd op 20 december 2018.

'Women's lib and all that', *Fermanagh Herald*, 11 november 1972, geraadpleegd op 7 december 2018.

'Women's lib and all that', *Ulster Herald*, 11 november 1972, geraadpleegd op 7 december 2018.

'Women's lib', *Fermanagh Herald*, 3 februari 1973, geraadpleegd op 11 december 2018.